

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри теорії та історії держави і права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Сворака Степана Дмитровича на дисертацію Кашарського Фелікса Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність обраної тематики дослідження обумовлена тим, що починаючи з 1991 року в Україні триває складний процес розбудови національної системи правоохоронних і контрольно-наглядових органів, які мають функціонувати на засадах гуманізму, політичної нейтральності, пріоритетності прав і свобод громадян. Досвід останніх десятиліть довів, що результативність процесу формування дієвої і ефективної системи органів прокуратури значною мірою залежить від оновлення системи національного законодавства, яке регламентує функціонування зазначеного наглядового органу. У цьому контексті важливо зауважити, що нормативно-правові засади діяльності прокуратури за останні два десятиліття зазнали суттєвих змін і доповнень. Здебільшого це було обумовлено зміною ідеологічної парадигми функціонування правоохоронних органів, реформуванням засад конституційного ладу, активізацією різних проявів протиправної діяльності, формуванням нових сфер державного управління і збільшенням кількості правоохоронних інституцій. Незважаючи на очевидні успіхи у реформуванні законодавчої основи функціонування прокуратури в Україні, реалізація національного законодавства про контрольно-наглядову діяльність подекуди виявляється неефективною. Однією із причин цього є недостатнє наукове забезпечення як стадії його розробки і підготовки, так і реалізації. Відповідно, дисертаційне дослідження **Кашарського Фелікса Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.»** спрямоване на формування наукового підґрунтя, яке стане чинником оптимізації діяльності органів прокуратури України на сучасному етапі державотворення з урахуванням історичного досвіду.

Опрацювання змісту і основних наукових положень наданого на рецензування дисертаційного дослідження дає підстави констатувати як наукову, так і практичну актуальність обраної для дослідження тематики. Мета та завдання дисертаційного дослідження сформульовані чітко та у логічній послідовності. Їх чітке формулювання та обґрунтованість дозволили автору повноцінно розкрити зміст теми дисертації. У роботі автором застосовано широку палітру методів наукового пізнання, спрямованих на досягнення мети історико-правового дослідження. Також слід відзначити, що автор, задля повноцінної розробки обраної проблематики на високому науковому рівні, опрацював значний масив наукової юридичної літератури, пам'яток українського і зарубіжного права, джерел спеціальної інформації, проаналізував положення чинних нормативно-правових актів, які регламентують різні аспекти функціонування органів прокуратури у новітній історії державотворення України.

Структура роботи є чіткою і лаконічною. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, сьоми підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Складові роботи в сукупності повною мірою відображають результативність вирішення поставлених автором завдань історико-правового дослідження. Такий підхід до формування архітекτονіки роботи і змісту дисертації є логічним, дає можливість всебічно дослідити значне коло актуальних проблем засад діяльності прокуратури на теренах України як до, так і після судової реформи 1864 р.

Аналіз змісту дисертаційного дослідження доводить, що здобувач досяг поставленої мети наукової розробки – з'ясування організаційно-правових засад діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії починаючи з другої половини XIX і закінчуючи початком XX ст., а також вироблення науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій по удосконаленню організації та діяльності органів прокуратури України у сучасний період. Про це свідчить, зокрема, належне комплексне обґрунтування історико-правових засад становлення і розвитку інституту прокуратури на теренах України від найдавніших часів і до початку XX ст., а також комплексний аналіз проблематики кадрового комплектування і функціонування відомства. Застосування Кашарським Ф. В. оригінального авторського підходу до історико-правової

розробки правозастосовної діяльності прокуратури після 1864 р., а також дослідження організаційно-функціональних перетворень системи прокурорських установ аж до 1917 р. дозволило аргументовано довести науково-практичне значення викладених у дисертації положень і висновків.

Достовірність викладених положень і наукова новизна положень дисертаційного дослідження підтверджується викладенням історіографії правових основ організації та діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії, а також аналізом джерел до вивчення правового регулювання організаційно-правових засад діяльності прокуратури у середині XIX - на поч. XX ст. Зокрема, привертає увагу запропонована автором періодизація становлення контрольно-наглядових інституцій на теренах України від найдавніших часів до заснування на українських землях прокуратури як загальнодержавної установи Російської імперії протягом XVIII – середини XIX ст. Слід віддати належне авторові у висвітленні засад формування та тенденцій розвитку інституту прокуратури напередодні та після Судової реформи 1894 р., а також особливостей здійснення прокурорського нагляду обер-прокурорами, прокурорами й товаришами прокурорів під вищим адміністративним керівництвом міністра юстиції. У роботі проведено дослідження особливостей предмету відання прокуратури, який включав у себе дві сфери нагляду: перша, головна, стосувалася судових справ, які диференціювалися на три групи (справи кримінальні, цивільні та справи щодо судового нагляду і управління), інша, другорядна й така, що допускалася законом лише як виключення, стосувалася деяких адміністративних справ.

Позитивною характеристикою дисертаційного дослідження є висвітлення найважливіших принципів організації діяльності реформованої прокуратури Російської імперії після 1864 р.. Зокрема, автором розкрито зміст таких засад здійснення прокурорського нагляду як адміністративний контроль міністра юстиції за діяльністю прокурорів, впровадження засад змагальності у судовий процес за участю прокурора, чітке розмежування компетенції прокуратури з судами, запровадження після 1866 р. постійно діючої системи оновлення кадрів прокуратури та ін.

Слід схвально відгукнутися про практичну важливість висновків здобувача щодо доцільності реформування правового статусу сучасної прокуратури з урахуванням як історичного досвіду, так і сучасних проблем функціонування цього органу. Зокрема, беручи до уваги зростання рівня злочинності і непослідовністю реформування системи органів правопорядку в сучасній Україні доведено доцільність внесення змін до Конституції України 28.06.1996 р. і Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р., у частині закріплення на конституційному рівні правового регулювання наглядової функції прокуратури, обов'язку прокуратури здійснювати комплексний нагляд за дотриманням верховенства права і законності всіма органами державної влади і місцевого самоврядування, права перевіряти процес витрачання державних коштів установами, підприємствами, організаціями та ін. Ми повністю підтримуємо пропозиції автора і вважаємо їх обґрунтованими і доцільними.

Про обґрунтованість положень дисертаційного дослідження додатково свідчить опрацювання дисертантом значного числа наукових праць з різних галузей правової науки та архівних джерел (список використаних джерел налічує 284 найменування). Положення, які викладені у роботі базуються на узагальненнях як комплексного доктринального аналізу історичних аспектів формування системи прокуратури, так і проблематики реалізації контрольно-наглядової функції держави в цілому.

Слід констатувати те, що основні положення дисертаційного дослідження відомі широкому колу наукової громадськості. За темою дисертаційної роботи автором опубліковано 11 наукових праць, у яких розкрито її основні положення та висновки. З них чотири наукові статті опубліковано в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному виданні, а також шість тез виступів на науково-практичних конференціях. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає найважливіші наукові здобутки автора, а також науково обґрунтовані пропозиції щодо реформування системи органів прокуратури України.

У доповнення до наведеного вище зазначимо, що зміст рецензованої дисертації не позбавлений певних спірних та недостатньо обґрунтованих

положень, які потребують уточнення під час прилюдного захисту здобувачем на засіданні спеціалізованої вченої ради. Зокрема, звернемо увагу на таке:

1. У межах підрозділу 2.2 дисертації «Прокуратура в українських губерніях Російської імперії в умовах судової реформи 1864 р. та подальша трансформація її правового статусу» автор аналізує зміст тогочасних політико-правових і соціально-економічних чинників, які обумовили реформу органів прокуратури Російської імперії у середині XIX ст. Водночас автором, на тлі ґрунтовного розкриття зазначених груп чинників недостатньо висвітлено роль і стимулюючий вплив громадськості на перегляд державної політики у сфері організації прокурорсько-наглядової діяльності. Відомо, що громадськість, а особливо тогочасна інтелігенція справила значний вплив на перетворення системи органів прокуратури, адже діяльність прокуратури традиційно була у центрі уваги освіченої громадськості і піддавалася гострій критиці. Вважаємо, що висвітлення під час процедури прилюдного захисту зазначених аспектів буде сприяти підвищенню рівня обґрунтованості авторських позицій.

2. Значним науковим здобутком автора дисертації є те, що у межах підрозділу 3.1 «Основні риси правозастосовної діяльності прокуратури у другій половині XIX – на початку XX ст.» ретельному аналізу піддано особливості правозастосовної діяльності органів прокуратури на українських землях після судової реформи 1864 р. Проте, у підрозділі, здебільшого аналізуються аспекти участі прокурора у кримінально-процесуальних відносинах. Разом із тим, прокуратура була важливим суб'єктом цивільно-процесуальних і адміністративно-юрисдикційних відносин. Зазначений аспект проаналізовано фрагментарно, що вказує на необхідність додаткового висвітлення.

3. У рукописі дисертації неодноразово відзначається, що прокуратура Російської імперії як до реформи 1864 р., так і після неї залишалася знаряддям реалізації політичної волі правлячого класу. Також зазначається, що після судової реформи діяльність прокуратури позначилася певною лібералізацією. Повністю погоджуючись з твердженням автора, наполягаємо на висвітленні означеного аспекту. Вважаємо, що підкреслення особливостей трансформації характеру

діяльності прокуратури буде сприяти підвищенню загального рівня презентативності роботи.

Беручи до уваги наведене вище, зауважимо, що висловлені зауваження є суб'єктивними, а їх зміст становить предметне поле для окремої наукової дискусії. Висловлене не знижує високого рівня науковості дисертаційного дослідження Кашарського Ф. В., положення і висновки якого є свідченням вдалої спроби вирішення важливого науково-практичного завдання – є з'ясування організаційно-правових засад діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії починаючи з другої половини XIX і закінчуючи початком XX ст.

Отже, за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю одержаних результатів, повнотою їх викладення в опублікованих здобувачем наукових працях дисертація Кашарського Фелікса Володимировича «Організаційно-правові засади діяльності прокуратури в українських губерніях Російської імперії у другій половині XIX – на початку XX ст.» відповідає вимогам п. 9, 11 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доктор історичних наук,
професор кафедри теорії та історії держави і права
Навчально-наукового Юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
Тисменицький міський голова

С. Д. Сворака

